

KÖTARÖ SUZUMURA

RACJONALNY WYBÓR I ZBIOROWE DECYZJE

Grzegorz Lissowski
Uniwersytet Warszawski

ŻYCIE I TWÓRCZOŚĆ

Kōtarō Suzumura jest wybitnym japońskim teoretykiem wyboru społecznego i ekonomii dobrobytu. Urodził się 7 stycznia 1944 r. Przez całe życie był związany z Hitotsubashi University. Tam odbył studia licencjackie i magisterskie (1962-68), studia doktoranckie (1968-71), uzyskał stopień doktora (1980) na podstawie pracy *Rational Choice, Collective Decisions and Social Welfare* (opublikowanej później przez Cambridge University Press, 1983). Tam wykładał od 1971 r. do czasu przejścia na emeryturę, z przerwami na wykłady w Kyoto University (1973-82) oraz w London School of Economics (1974-76), a także na liczne roczne lub półroczne pobyty na innych uniwersytetach, np. Cambridge University (1973-74); Stanford University (1979-80); Australian National University (1986); University of Pennsylvania (1987); All Souls College, Oxford University (1988); University of Essex 1990; Harvard University (1993); University of British Columbia (1994); St. Antony's College, Oxford University (1996); Trinity College, Cambridge University (2001).

W wywiadzie, który przeprowadzili Walter Bossert i Marc Fleurbaey (opublikowanym w „Social Choice and Welfare” w 2015 r.), Suzumura wyjaśnił szczegółowo, że motywem do zainteresowania się przez niego problematyką wyboru społecznego była sytuacja polityczna w Japonii po drugiej wojnie światowej. W tej dziedzinie Suzumura był samoukiem. W 1965 r. znalazł w bibliotece monografię Kennetha J. Arrowa *Social Choice and Individual Values* i od tej pory poszukiwał i czytał dostępną w tym temacie literaturę. Następnym, bardzo ważnym wydarzeniem było wysłuchanie wykładu Amartyi Sena w 1968 r. w Tokio podczas Far Eastern Meeting of the Econometric Society. Na tym wykładzie Sen przedstawił wczesną wersję artykułu *Impossibility of a Paretian liberal* (opublikowanego później w 1970 r.). Kolejnym etapem była lektura i zafascynowanie monografią Sena *Collective Choice and Social Welfare* (1970).

Suzumura opublikował wiele artykułów poświęconych teorii wyboru społecznego i intensywnie uczestniczył w najważniejszych wydarzeniach i przedsięwzięciach z nią związanych. Od 1984 r. był członkiem komitetu redakcyjnego powstałego wówczas ważnego czasopisma „Social Choice and Welfare”. Uczestniczył w powstawaniu Society for Social Choice and Welfare (Caen 1992) i w latach 2000-2001 był przewodniczącym tego międzynarodowego stowarzyszenia. Współredagował z dwoma noblistami: K.J. Arrowem i A. Senem kilka najważniejszych książek w tej dziedzinie, m.in. *Social Choice Re-examined*, vol. 1 i 2 (1996/1997), *Handbook of Social Choice and Welfare*, vol. 1 (2002) i *Handbook of Social Choice and Welfare*, vol. 2 (2011). W swoich publikacjach zajmował się wszystkimi najważniejszymi zagadnieniami teorii wyboru społecznego oraz przedstawiał ich oryginalne i nowatorskie rozwiązania. Będzie o tym mowa w następnych sekcjach. W sylwetce tej pominięte zostaną natomiast jego ważne dokonania w dziedzinie ekonomii dobrobytu.

RACJONALNOŚĆ WYBORU I WARUNEK ZGODNOŚCI-SUZUMURY

Racjonalność wyboru była, jest i zapewne będzie również w przyszłości centralnym i kontrowersyjnym problemem teorii ekonomii, a także ekonomii dobrobytu i wyboru społecznego. Początkowo problem racjonalności wyboru był rozważany w kategoriach preferencji ujawnianych w warunkach konkurencyjnego rynku ekonomicznego. Konieczne było jednak rozszerzenie analizy racjonalności na funkcje wyboru określone na dowolnych zbiorach możliwych wyborów. W literaturze były rozważane dwa podejścia. Arrow i Sen rozwijali teorię racjonalności jako racjonalizacji dla funkcji wyboru określonych na rodzinach niepustych i skończonych podzbiorów zbioru uniwersalnego. Richter i Hansson rozwijali teorie dla funkcji wyboru określonych na rodzinie niepustych i dowolnych podzbiorów zbioru uniwersalnego. Suzumura (1976a, 1977) rozpoczął swoje badania racjonalności jako racjonalizacji w tym drugim ujęciu.

Suzumura wspominał (Bossert i Fleurbaey 2015: 192), że podczas pobytu w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych w Cambridge University prowadził tam dwa projekty. Pierwszy dotyczył teorii ujawnionych preferencji jako kontynuacji badań Richtera i Hanssona, drugi – respektowania praw indywidualnych w ujęciu Sena. Nieoczekiwanie i szczęśliwie okazało się, że w rozwiązaniu obu tych problemów podstawowe znaczenie miał warunek, który nazwał zgodnością. Ze względu na istnienie w literaturze bardzo wielu warunków zgodności Bossert nazwał go później zgodnością-Suzumury (*Suzumura-consistency*).

Zapewne najbardziej podstawowym warunkiem konsekwencji nakładanym na preferencje decydentów jest warunek przechodniości (Arrow 1959). Postulat ten wymaga, by w wypadku, gdy pierwsze rozwiązanie jest przedkładane nad drugie rozwiązanie, a drugie rozwiązanie jest przedkładane nad trzecie rozwiązanie, to pierwsze rozwiązanie powinno być przedkładane nad trzecie rozwiązanie. Postulat ten jest jednak często uważany za zbyt wymagający, zwłaszcza w wypadku podejmowania decyzji grupowych. Osłabieniem tego postulatu jest quasi-przechodność (Sen 1969), a także acykliczność. Quasi-przechodność wymaga, aby relacja mocnej preferencji była przechodnia, natomiast acykliczność – aby relacje mocnej preferencji nie tworzyły cykli. Z przechodniości wynika quasi-przechodność, natomiast z quasi-przechodności - acykliczność. Odwrotne implikacje nie zachodzą.

Suzumura (1976b) sformułował ważny warunek, słabszy od przechodniości, o szeregu pożądanых własnościach. Podobnie jak warunek quasi-przechodniości, jest on słabszy od przechodniości, a mocniejszy niż acykliczność. Warunek ten, nazwany przez Suzumurę zgodnością, wyklucza istnienie takich cykli, w których występuje przynajmniej jedna relacja mocnej preferencji. Jest on równoważny przechodniości, jeżeli relacja jest spójna i zwrotna. Nie wynika z niego quasi-przechodność, ani też on nie wynika z quasi-przechodności.

Warunek zgodności Suzumury jest najsłabszym warunkiem, który gwarantuje, że binarna relacja preferencji posiada rozszerzenie, które jest uporządkowaniem (a więc jest przechodnie, spójne i zwrotne). To, że dana relacja preferencji posiada rozszerzenie, które jest uporządkowaniem, gwarantuje, że podejmowane na jej podstawie decyzje są konsekwentne i nie prowadzą do paradoksów. Relacja, która jest rozszerzeniem danej relacji, musi spełniać następujące warunki: (1) wszystkie relacje danej relacji należą do relacji będącej jej rozszerzeniem, a ponadto (2) wszystkie mocne relacje danej relacji należą do mocnych relacji jej rozszerzenia. Wynik Suzumury jest w istocie uogólnieniem znanego twierdzenia Szpilrajna z lat trzydziestych XX wieku, które głosi, że przechodność relacji jest warunkiem istnienia jej rozszerzenia, które jest uporządkowaniem. Warunek zgodności Suzumury jest koniecznym i wystarczającym warunkiem istnienia takiego rozszerzenia.

Suzumura sformułował swój warunek zgodności, analizując metody podejmowania zbiorowych decyzji (1976b). Nakłada on na metody podejmowania zbiorowych decyzji znacznie słabsze wymaganie niż formułowane poprzednio w pracach Arrowa i Sena. Warunek ten umożliwił również rozwiązanie paradoksu liberalizmu Sena (będzie o tym mowa w następnej sekcji). Ma on także zastosowanie w wielu innych dziedzinach, np. w teorii racjonalnego wyboru, wyboru w warunkach niepewności, wyboru społecznego w warunkach nieskończonych populacji (Bossert, 2008, 2018; Bossert, Suzumura, 2010, 2012a, 2012b).

RESPEKTOWANIE PRAW INDYWIDUALNYCH

Amartya Sen we wspomnianym wyżej artykule (1970a) i w swojej słynnej monografii (1970b) przedstawił twierdzenie nazywane paradoksem liberalizmu. Stwierdza się w nim, że nie istnieje taka metoda podejmowania społecznej decyzji, która byłaby możliwa do zastosowania niezależnie od preferencji osób należących do grupy podejmującej tę decyzję i spełniałaby równocześnie zasadę optymalności Pareto i sformułowany przez Sena warunek minimalnego liberalizmu. Warunek ten – w swojej minimalnej wersji – stwierdza, że przynajmniej dwie osoby mają prawo do wyznaczenia preferencji społecznej między pewnymi parami alternatyw. Jego zadaniem jest zapewnienie jednostkom przynajmniej minimalnej autonomii.

Pierwszym twierdzeniem, które rozpoczęło naukowe badania nad metodami wyboru społecznego, był paradoks wyborczy Arrowa (nazwał je ogólnym twierdzeniem o istnieniu). Arrow (1951, 1963) wykazał, że nie istnieje metoda wyznaczania społecznej preferencji na podstawie zbioru preferencji indywidualnych spełniająca pięć formalnych warunków demokracji. Paradoks liberalizmu Sena stawia metodom wyboru społecznego mniejsze wymagania. W odróżnieniu od twierdzenia Arrowa wskazuje on na potencjalny konflikt między użytecznościami a wartościami jako podstawą podejmowania społecznej decyzji. Suzumura był poruszony paradoksem liberalizmu ujawnionym przez Sena. Uważał, że ważnym uzupełnieniem tradycyjnego podejścia do wyboru społecznego powinno być uwzględnienie wartości, praw indywidualnych, wolności, wolności wyboru, norm społecznych itp.

Zastrzeżenia wobec twierdzenia Sena dotyczyły m.in. braku jednoznacznego określenia praw indywidualnych. Allan Gibbard (1974) przedstawił paradoks (nazywany paradoksem Gibbarda) mówiący o tym, że przypisanie praw indywidualnych wszystkim osobom może prowadzić do cyklicznej relacji preferencji społecznej, bez wykorzystania warunku optymalności Pareto. Sam system praw indywidualnych może być wewnętrznie niezgodny. Według Gibbarda opis alternatyw społecznych jest opisem złożonym, wieloaspektowym. Formalna charakterystyka alternatyw społecznych została podana przez Suzumurę (1978). Polega ona na reprezentowaniu wszystkich aspektów osobistych jednej osoby w postaci jednego wymiaru w wielowymiarowym opisie sytuacji grupy podejmującej zbiorową decyzję. Umożliwia to jednoznaczną identyfikację „sfery chronionej” danej osoby, w stosunku do której powinna ona posiadać prawo indywidualne i być decyzyjna. Suzumura (1978: 341-342) sformułował warunek gwarantujący, że system praw indywidualnych jest zgodny. Zapewnienie zgodności systemu praw indywidualnych nie likwiduje jednak paradoksu liberalizmu Sena.

Literatura przedstawiająca próby rozwiązania paradoksu liberalizmu jest bardzo obszerna. Najczęściej polegały one na traktowaniu praw indywidualnych jako praw

warunkowych, których uznanie powinno zależeć od spełnienia pewnego warunku przez preferencję indywidualną danej osoby, a niekiedy także przez preferencje innych osób. Przykładami tego typu warunków są: brak wścibskości J.H. Blaua, posiadanie preferencji bezwarunkowych A. Gibbarda, posiadanie preferencji samoza-chowawczych W. Gaertnera i L. Krügera. Inna propozycja, sformułowana przez A. Gibbarda, polega na traktowaniu praw indywidualnych jako praw zbywalnych, tzn. osoba może w pewnych sytuacjach zaniechać egzekwowania przysługującego jej prawa w imię maksymalizowania swoich indywidualnych korzyści. Próby te okazały się nieskuteczne. Przegląd tych wszystkich prób zawierają publikacje w języku polskim (por. Lissowski, 1992, 2007, Kuc, 2007). Najciekawsza i skuteczna jest propozycja Suzumury, związana z jego warunkiem zgodności (patrz wyżej). Zakłada ona istnienie przynajmniej jednego „liberała”, tj. osoby respektującej prawa indywidualne innych osób. „Liberałem” może być również osoba, która sama nie posiada żadnych praw indywidualnych (Suzumura, 1978).

Od chwili opublikowania przez Sena paradoksu liberalizmu toczy się spór o koncepcję prawa indywidualnego, a także o sposób modelowania praw indywidualnych. Wielu autorów (R. Nozick (1999, 1974) i inni) twierdziło, że właściwe ujęcie tej problematyki umożliwia teoria gier, a nie teoria wyboru społecznego. Zgodnie z propozycją Nozicka wybór alternatywy społecznej jest dokonywany w dwóch etapach. W pierwszym realizowane są prawa indywidualne, które ograniczają zbiór dostępnych alternatyw. W drugim etapie, za pomocą jakiejś metody, dokonuje się wyboru ostatecznej alternatywy spośród zbioru alternatyw, które pozostały w wyniku realizacji praw indywidualnych. Zwolennicy teorii gier uważają, że prawa indywidualne stwarzają osobom i grupom jedynie możliwość ograniczania zbioru alternatyw społecznych i w konsekwencji uczestniczenia w wyborze jednej alternatywy ze zbioru alternatyw społecznych. Twierdzą, że liberalizm nie polega na przyznaniu osobom praw do wyznaczania preferencji społecznej między parami alternatyw, które należą do ich sfer osobistych, lecz jedynie na ustaleniu praw osób do wykluczania pewnych alternatyw ze zbioru alternatyw społecznych. Mówiąc ogólnie, zwolennicy teorii gier koncentrują uwagę raczej na procedurze niż na wyniku procesu podejmowania społecznej decyzji.

W późniejszym okresie Suzumura stał się sceptyczny wobec sposobu sformułowania przez Sena praw indywidualnych. W artykule napisanym wspólnie z Wulfem Gaertnerem i Prasantą Pattanaikiem (1992) zostały przedstawione przykłady, w których sformułowania Sena są niezgodne z intuicyjnym rozumieniem wolności wyboru. Suzumura uznał, że alternatywne sformułowania praw indywidualnych w ujęciu teorii gier lepiej zdają sprawę z istoty klasycznego rozumienia wolności wyboru. Należy jednak podkreślić, że Suzumura nie sądził, że alternatywne podejście likwiduje problem paradoksu liberalizmu w ujęciu Sena. Wręcz przeciwnie – rozwiązania uzyski-

wane w tym alternatywnym podejściu nie likwidują konfliktu z zasadą optymalności Pareto. Suzumura uważa przekonanie, że teoria gier najlepiej zdaje sprawę z praw indywidualnych za nie w pełni uzasadnione, a wiele gier w ogóle nie ma odniesienia do praw indywidualnych (Bossert i Fleurbaey, 2015: 190).

WOLNOŚĆ OD ZAZDROŚCI

Wolność od zazdrości jest pożądaną własnością podziału dóbr. Umożliwia ona redukcję lub nawet eliminację konfliktów między uczestnikami podziału. Do ekonomii wprowadzili ją Duncan K. Foley (1967) i Serge-Christophe Kolm (1971). Według koncepcji sformułowanej przez Foleya, sposób podziału dóbr, przy którym żaden uczestnik podziału nie zazdrości innemu jego udziału w podziale dóbr, tj. nie uważa jego udziału za lepszy od udziału własnego, powinien być uznany za słuszny (*equitable*). Jeżeli ponadto słuszny podział dóbr jest optymalny w mocnym sensie Pareto, to należy uznać go za sprawiedliwy (*fair*). Koncepcja ta jest atrakcyjna z wielu powodów. Traktuje wszystkich uczestników podziału w sposób symetryczny, nie wymaga międzyosobowych porównań preferencji innych niż rozszerzone indywidualne preferencje i ogranicza się do porządkowego pomiaru intensywności preferencji. Jej zasadniczą wadą jest to, że podział, który jest optymalny i pozbawiony zazdrości, często nie istnieje. Pojęcie zazdrości, które występuje w koncepcji Foleya oraz w pracach wielu ekonomistów zajmujących się problemami podziału dóbr, jest zgodne z powszechnym, codziennym doświadczeniem.

Podstawą dla określenia relacji zazdrości są rozszerzone indywidualne preferencje. Rozszerzona preferencja indywidualna danej osoby wyraża jej indywidualne oceny konsekwencji podziałów nie tylko dla niej samej, lecz również dla wszystkich pozostałych uczestników podziału. Koncepcję takich ocen będących wynikiem rozszerzonego wczuwania się w sytuacji innych osób (*extended sympathy*) sformułował Arrow w uzupełnieniu do drugiego, rozszerzonego wydania swojej słynnej monografii (1963: „VIII. Notes on the theory of social choice, 1963”), a zastosowali ją do formułowania ocen społecznych: Patrick Suppes (1966), A. Sen (1970b: rozdział 9*) i inni.

Jeżeli na indywidualne rozszerzone preferencje poszczególnych osób nie są nałożone żadne ograniczenia, może to powodować sytuacje, w których osoby zazdroszczą sobie wzajemnie w wypadku, gdy podział jest lepszy w sensie Pareto, a nie zazdroszczą, gdy podział jest dla nich gorszy. Inaczej mówiąc, może występować sprzeczność między efektywnością podziałów a ich ocenami ze względu na kryterium zazdrości (por. przykład 3.1 „Muzułmanin i Hindus” (w Lissowski, 2008: 72-73)). Dopiero spełnienie aksjomatu pełnej identyczności ogranicza możliwość

występowania tak skrajnej sprzeczności między efektywnością a zazdrością. Aksjomat ten, sformułowany przez Sena (1970b: 156), oznacza identyczność indywidualnych rozszerzonych preferencji wszystkich osób. Nie oznacza on jednak identyczności funkcji użyteczności wszystkich osób (Sen, 1970b: 160). Suzumura uznaje za właściwe przyjęcie tego aksjomatu, chociaż wprowadza on pewien element międzyosobowego, a dokładniej – międzysytuacyjnego, porównywania preferencji (1983a, Bossert i Fleurbaey, 2015: 198). Spełnienie tego aksjomatu nie likwiduje, a jedynie redukuje możliwość występowania tego maksymalnego konfliktu między zazdrością a efektywnością. W tym wypadku nie jest możliwe, aby obie osoby zazdrościły sobie wzajemnie swoich udziałów w podziale dóbr.

Potrzebna jest relacja indywidualna charakteryzująca różnice między poziomami zazdrości określonej osoby w wypadkach różnych podziałów dóbr, a także relacja społeczna umożliwiająca takie porównania ze względu na wszystkich uczestników podziału. Proponowano różne koncepcje oceny zazdrości poszczególnych osób i oceny łącznego rozmiaru zazdrości wszystkich uczestników podziału (przegląd tych koncepcji zawiera książka Lissowskiego, 2008: rozdziały 5 i 5*). Przyjmowane są w nich różne założenia na temat pomiaru intensywności preferencji indywidualnych i możliwości ich międzyosobowego porównywania. Ograniczymy się do propozycji sformułowanej przez Suzumurę.

Suzumura (1983a: 149) zaproponował funkcję społecznej oceny podziałów dóbr, która uwzględnia liczby przypadków zazdrości. Nazwał ją leksyminową zasadą zazdrości (*leximin envy rule*). Z pierwszym podziałem jest związana leksykograficznie mniejsza zazdrość niż z drugim podziałem, jeżeli pierwsza z różnych najmniejszych liczb przypadków zazdrości związana z pierwszym podziałem jest mniejsza niż odpowiadająca jej liczba przypadków zazdrości związana z drugim podziałem. O leksyminowej zasadzie zazdrości będzie jeszcze mowa dalej. Będzie ona jednym z kryteriów wyróżniania najsprawiedliwszych podziałów według Suzumury.

Podział spełniający mocny warunek optymalności Pareto zawsze istnieje. Jednak nie zawsze istnieje podział pozbawiony zazdrości. W szczególności w wypadku podziału zbioru niepodzielnych dóbr podział wolny od zazdrości na ogół nie istnieje. Wielu autorów udowodniło, że podział optymalny Pareto, z wyjątkiem szczególnego przypadku, jest zawsze obciążony zazdrością i że jeżeli podział jest optymalny w mocnym sensie Pareto, to musi istnieć taka osoba, która nie zazdrości nikomu oraz taka osoba, której nikt nie zazdrości. Steven M. Goldman i Chal Sussangkarn (1978: 212, twierdzenie 3), a także inni autorzy, udowodnili że nie istnieje relacja preferencji społecznej zgodna zarówno z relacją optymalności Pareto, jak i z relacją braku zazdrości w sensie Foleya. Uznali więc, że należy osłabić te niezgodne wymagania i proponowali zasady wyboru najsprawiedliwszego podziału, które w pewien sposób uwzględniają obie te relacje.

Goldman i Sussangkarn zaproponowali relację preferencji społecznej między podziałami, która uwzględnia równocześnie optymalność Pareto i brak zazdrości w sensie Foleya. Relacja ta zachodzi wtedy, gdy pierwszy podział jest wolny od zazdrości, a drugi – nie, lub wtedy, gdy pierwszy podział jest w mocnym sensie Pareto przynajmniej tak dobry jak drugi podział. Wymagania Goldmana i Sussangkarna uwzględniają tylko te dwa kryteria i są stosunkowo słabe. Jeden podział może być lepszy w mocnym sensie Pareto od drugiego podziału, a nie być lepszy od niego w sensie relacji Goldmana i Sussangkarna, gdy jest obciążony zazdrością, a drugi podział jest wolny od zazdrości. Podziały mogą nie być porównywalne, a więc proponowana przez nich relacja nie musi być spójna. Ma to miejsce wtedy, gdy są one nieporównywalne według obu kryteriów, tzn. oba podziały są obciążone zazdrością i są nieporównywalne w sensie Pareto. Autorzy dopuszczają, aby relacja ta zachodziła nie tylko bezpośrednio, ale również pośrednio, za pośrednictwem innych podziałów. Goldman i Sussangkarn zaproponowali funkcję społecznego wyboru podziału. Zgodnie z tą propozycją podział należy do podzbioru najsprawiedliwszych podziałów wtedy, gdy w zestawie podziałów, spośród których dokonuje się wyboru, nie istnieje od niego lepszy podział ze względu na sformułowaną przez nich relację.

Kolejną propozycję połączenia kryteriów braku zazdrości i optymalności Pareto przedstawił Suzumura (1983a). Zasada braku zazdrości Foleya została w niej zastąpiona zaproponowaną przez Suzumurę leksyminową zasadą zazdrości. Kryterium optymalności Pareto w mocnym sensie ma dla Suzumury znaczenie pierwszoplanowe. Jego zasada zakłada wybór spośród podziałów optymalnych w mocnym sensie takiego podziału, który jest najsprawiedliwszy ze względu na leksykograficznie mniejszą liczbę przypadków zazdrości. Zasada ta dla każdego profilu rozszerzonych preferencji indywidualnych i dla każdego zestawu podziałów zawsze wyznacza niepusty podzbiór podziałów najsprawiedliwszych. Posiada ona szereg pożądaných własności metod podejmowania społecznych decyzji (Suzumura, 1983a: 150-151).

Warto podkreślić, że wyznaczanie społecznych decyzji na podstawie profili rozszerzonych preferencji indywidualnych wymaga uogólnienia i rozszerzenia metod podejmowania takich decyzji w porównaniu z klasycznymi metodami podejmowania takich decyzji na podstawie profili preferencji indywidualnych. Takie uogólnienia przedstawił Suzumura w swoich publikacjach (1981a, 1981b, 1983a). Było to istotne rozszerzenie metod wyboru najlepszych społecznych decyzji. W publikacjach tych udowodnił także twierdzenia, że nie istnieją metody dokonywania takich decyzji, które uwzględniają kryteria optymalności Pareto i wolności od zazdrości oraz spełniają pewne podstawowe warunki.

ZASADY SPRAWIEDLIWOŚCI DYSTRYBUTYWNEJ

Suzumura analizował sposoby wyboru najsprawiedliwszego podziału spełniające kryteria optymalności Pareto i braku zazdrości (patrz poprzednia sekcja). Analizował też klasyczne zasady sprawiedliwości, w tym zasady utilitarystów, zasady Rawlsa itp. Zaproponował także ich aksjomatyczne charakterystyki (1983a: rozdział 6). Klasyczne zasady spełniają warunek bezstronności, tzn. traktują jako równoważne podziały różniące się jedynie sposobem przypisania użyteczności poszczególnym uczestnikom podziału. Zakładają, że informacja o tym, czyja jest dana użyteczność, nie ma etycznego znaczenia i w konsekwencji nie wpływa na ustalenie uporządkowania społecznego podziałów. Ideę bezstronności pierwszy sformułował P. Suppes (1966) i zaproponował relacje sprawiedliwości oddzielnie dla każdej osoby na podstawie jej rozszerzonej relacji preferencji. Sen (1970b, twierdzenie 9*2) udowodnił, że dla dwóch lub większej liczby osób zawsze istnieje taki profil indywidualnych rozszerzonych preferencji, dla którego relacja optymalności Pareto jest sprzeczna z każdą indywidualną bezstronną relacją sprawiedliwości. Sprzeczność tę można wyeliminować przez nałożenie na indywidualne rozszerzone preferencje ograniczenia określanego jako aksjomat pełnej identyczności (patrz poprzednia sekcja). Suzumura (1983b: 156) określił zgodność między zasadami sprawiedliwości a relacją sprawiedliwości Suppesa jako niezbędny warunek bezstronności zasady sprawiedliwości. Warunek ten jest bardzo mocny. Wymaga on, aby relacje między podziałami „nie mniej sprawiedliwy niż” oraz „sprawiedliwszy niż” w sensie Suppesa były podzbiorami odpowiednich relacji wyznaczanych przez zasadę sprawiedliwości. Na przykład zasada maksyminu Rawlsa nie spełnia drugiej części tego warunku, natomiast zasada leksyminu Rawlsa spełnia obie jego części.

Pomimo kilkakrotnych pytań Bosserta i Fleurbaeya (2015) o akceptowaną przez niego zasadę sprawiedliwości dystrybtywnej, Suzumura uchylił się od odpowiedzi. Przedstawił natomiast procedurę badania i porównywania zasad sprawiedliwości z punktu widzenia teorii wyboru społecznego. Procedura ta jest trzyetapowa. W pierwszym etapie należy zbadać najważniejsze implikacje zasady sprawiedliwości w krytycznych kontekstach jako test jej logicznej spójności i intuicyjnej sensowności. W drugim etapie należy wyznaczyć zbiór aksjomatów charakteryzujących porównywane zasady, które nie zostały odrzucone w wyniku poprzedniego testu. Umożliwia to ujawnienie różnic między nimi oraz uświadomienie logicznych podstaw tych zasad. Szczególnie ważne jest sprawdzenie, czy nie prowadzą one do konfliktów z innymi podstawowymi zasadami, na przykład zasadą efektywności. Jeżeli porównywane zasady zostaną zaakceptowane w wyniku tej procedury, to należy zbadać możliwość ich połączenia oraz własności takiej złożonej, połączonej zasady sprawiedliwości. Są dwa sposoby tworzenia złożonej zasady: alternatywny

i koniunkcyjny oraz dwie metody ich leksykograficznego stosowania. Były one analizowane w książce Suzumury (1983a).

Zasady sprawiedliwości różnią się przyjmowanymi założeniami o pomiarze indywidualnych preferencji i o możliwości ich międzyosobowego porównywania. Suzumura akceptuje aksjomat pełnej identyczności preferencji Sena (była o tym mowa w poprzedniej sekcji), chociaż wprowadza on element międzysytuacyjnej porównywalności. Jednak nie jest skłonny akceptować tych podejść, które zakładają międzyosobowe porównania użyteczności (Bossert i Fleurbaey, 2015: 198).

INFORMACJE UZUPEŁNIAJĄCE

Opis działalności Suzumury został ograniczony do przedstawienia jego wkładu do teorii wyboru społecznego. Pominięty został jego wkład do ekonomii dobrobytu i teorii organizacji przemysłu. Dobrą reprezentację jego zainteresowań i dokonań stanowi wybór artykułów *Collected Papers of Kotaro Suzumura: Welfare Economics and Social Choice* (Wiley-Blackwell 2019, wcześniej opublikowany przez Hitotsubashi University). Suzumura jest również autorem lub współautorem książek z zakresu teorii wyboru społecznego, które nie zostały wymienione w poniższej bibliografii (np. *Choice, Welfare and Development: A Festschrift in Honour of Amartya K. Sen* (Oxford University Press, 1995, z K. Basu i P.K. Pattanaik), a także z zakresu ekonomii dobrobytu i teorii organizacji przemysłu: *Industrial Policies for Pacific Economic Growth* (George Allen and Unwin, 1986, z H. Mutoh, S. Sekiguchi i I. Yamazawa); *Industrial Policy of Japan* (Academic Press, 1988, z R. Komiya i M. Okuno); *The Economic Analysis Theory of Industrial Policy* (Academic Press, 1991, z M. Itoh, K. Kiyono i M. Okuno-Fujiwara, w 1988 r. opublikowana w języku japońskim); *Competition, Commitment, and Welfare* (Oxford University Press, 1995); *Development Strategy and the Market Economy* (Oxford University Press, 1997, z E. Malinvaud, J-C. Milleron, M. Nabli, A. Sen, A. Sengupta, N. Stern i J. Stiglitz).

Suzumura był członkiem wielu międzynarodowych towarzystw i organizacji oraz wydawcą szeregu czasopism naukowych. M.in. od 1990 r. był członkiem *Econometric Society* (członkiem rady w latach 1995-2000), *Japan Association of Economics and Econometrics* (sekretarzem generalnym w latach 1993-1996), *Japanese Economic Association* (prezydentem w latach 1999-2000), a od 2006 r. członkiem *Japan Academy*.

Dwukrotnie nagrodzono go Nikkei Economics Book Prize: w 1984 r. za *Rational Choice, Collective Decisions and Social Welfare* oraz w 1988 r. za *The Economic Analysis of Industrial Policy*.

W 2004 r. został nagrodzony przez rząd japoński bardzo ważnym odznaczeniem *Medal with Purple Ribbon* za wyróżniający wkład do teoretycznej ekonomii.

BIBLIOGRAFIA

- Arrow, K.J. (1959). Rational choice functions and orderings. *Economica*, 26, 121–127.
- Arrow, K.J. (1963). *Social Choice and Individual Values*. New York: Wiley. Pierwsze wydanie: 1951, New Haven: Yale University Press.
- Arrow, K.J., Sen, A., Suzumura, K. (1996-1997). *Social Choice Re-examined*, vol. 1 i 2. New York: Macmillan Press Ltd.
- Arrow, K.J., Sen, A., Suzumura, K. (2002). *Handbook of Social Choice and Welfare*, vol. 1. Amsterdam: Elsevier.
- Arrow, K.J., Sen, A., Suzumura, K. (2011). *Handbook of Social Choice and Welfare*, vol. 2. Amsterdam: Elsevier.
- Bossert, W. (2008). Suzumura consistency. W: P.K. Pattanaik, K. Tadenuma, Y. Xu and N. Yoshihara, (red.), *Rational Choice and Social Welfare: Theory and Applications*. New York: Springer, s. 159–179.
- Bossert, W. (2018). Suzumura-consistent relations: An overview. *International Journal of Economic Theory*, 14, 21–34.
- Bossert, W., Fleurbaey, M. (2015). An interview with Kōtarō Suzumura. *Social Choice and Welfare*, 44, 179–208.
- Bossert, W., Suzumura, K. (2010). *Consistency, Choice, and Rationality*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bossert, W., Suzumura, K. (2012a). Revealed preference and choice under uncertainty. *SERIEs-Journal of the Spanish Economic Association*, 3, 247–58.
- Bossert, W., Suzumura, K. (2012b). Product filters, acyclicity and Suzumura consistency, *Mathematical Social Sciences*, 64, 258–62.
- Foley, D.K. (1967). Resource allocation and the public sector. *Yale Economic Essays*, 7, 45–98.
- Gaertner, W., Pattanaik, P.K., Suzumura, K. (1992). Individual rights revisited. *Economica*, 59, 161–177.
- Gibbard, A. (1974). A Pareto-consistent libertarian claim. *Journal of Economic Theory*, 7, 388–410.
- Goldman, S.M., Sussangkarn, Ch. (1978). On the concept of fairness. *Journal of Economic Theory*, 19, 210–216.
- Kolm, S-Ch. (1971). Justice et Équité. Paris: Editions du Centre National de la Recherche Scientifique. Wydanie w języku angielskim: *Justice and Equity*. Cambridge: The MIT Press, 1997.
- Kuc, M. (2007). Respektowanie praw indywidualnych a optymalność. *Decyzje*, 7, 29–62.
- Lissowski, G. (1992). *Prawa indywidualne a wybór społeczny*. Warszawa: Wydawnictwa Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.
- Lissowski, G. (2007). Paradoxy liberalizmu i federalizmu. *Decyzje*, 7, 5–27.
- Lissowski, G. (2008). *Zasady sprawiedliwego podziału dóbr*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe

Scholar:

- Nozick, R. (1999). *Anarchia, państwo, utopia*. Warszawa: Fundacja Aletheia. Pierwsze wydanie: Oxford, Basil Blackwell, 1974.
- Sen, A. (1969). Quasi-transitivity, rational choice and collective decisions. *Review of Economic Studies*, 36, 381–393.
- Sen, A. (1970a). Impossibility of a Paretian liberal. *Journal of Political Economy*, 78, 152–157.
- Sen, A. (1970b). *Collective Choice and Social Welfare*. San Francisco: Holden Day.
- Suppes, P. (1966). Some formal models of grading principles. *Synthese*, 6, 284–306.
- Suzumura, K. (1976a). Rational choice and revealed preference. *Review of Economic Studies*, 43, 149–158.
- Suzumura, K. (1976b). Remarks on the theory of collective choice. *Economica*, 43, 381–390.
- Suzumura, K. (1977). Houthakker's axiom in the theory of rational choice. *Journal of Economic Theory*, 14, 284–290.
- Suzumura, K. (1978). On the consistency of libertarian claims. *Review of Economic Studies*, 45, 329–342.
- Suzumura, K. (1981a). On Pareto-efficiency and the non-envy concept of equity. *Journal of Economic Theory*, 25, 367–379.
- Suzumura, K. (1981b). On the possibility of "fair" collective choice rule. *International Economic Review*, 22, 351–364.
- Suzumura, K. (1983a). *Rational Choice, Collective Decisions and Social Welfare*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Suzumura, K. (1983b). Resolving conflicting views of justice in social choice. W: P.K. Pattanaik, M. Salles (red.) *Social Choice and Welfare*. North-Holland, Amsterdam, s. 125–149.